

Poznatek „čistý“ dle Kanta (reines Erkenntnis)

Kant vymezuje pojem „čistého poznatku“ jako poznatku naprosto nezávislého na zkušenosti a vůbec všech smyslových vjemů. A v tom smyslu je možno takový poznatek označit jako poznatek a-priori, a to na rozdíl od poznatků empirických, označovaných jako a-posteriori, jejichž zdrojem je zkušenost. (4045, S. 47.) Zároveň však Kant na tomto místě podtrhuje, že tuto otázku, zda vůbec takové „čisté poznatky“ jsou možné (a skutečné), je třeba podrobit bližšímu zkoumání. Po mém soudu je chyba skryta v tom, že jsou oproti sobě postaveny dva druhy poznatků (a vůbec poznání), z nichž jeden je na vnímání a na zkušenosti naprosto nezávislý. Poznání je totiž výkon subjektu, a právě na „subjekt“ tu nelze zapomínat. Poznatek a priori by musel být něčím, k čemu by se myslící subjekt nemohl dostat žádným svým poznávacím aktem, výkonem, ale musel by mu být „vrozen“ (však také jde o Kantův pokus zachránit nějak myšlenku „vrozených idejí“) nebo jinak „vyjeven“, „zjeven“. Celý tento Kantův pokus by ovšem bylo možno v jistých mezích zachránit, kdybychom se soustředili nikoli na myšlenku „čistých poznatků“, nýbrž pouze těch složek poznání, které jsou neodvoditelné ze „zkušenosti“ resp. ze „smyslových vjemů“. Jde totiž o to, že samy „vjemy“ (a tím spíše „zkušenost“) v sobě vždycky mají něco, co nelze přímo ani nepřímou odvodit z toho, co je (nebo bylo) vnímáno, tj. vždycky tam je přítomen nějaký prvek či moment novosti, čehosi, co tu před tím vjemem nebylo, ale co nebylo nikde ani v tom, co je (nebo bylo) vnímáno. Poznatek jako celek nemůže být ovšem nikdy „čistý“ („ryzí“), protože jako výkon myslícího subjektu má vždycky už nějakou historii, takže v něm už nutně jsou obsaženy také prvky zkušenosti. Někdy je určitý druh poznávání natolik „ritualizován“, „automatizován“, že ona „novost“, která tam ovšem vždycky také je, uniká naší pozornosti.

(Písek, 120807-2.)